

Fælles Mål

Faghæfte 23

Modersmålsundervisning

Fælles Mål – Faghæfte 23 – Modersmålsundervisning

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 8 - 2005

Grafisk tilrettelæggelse og omslag: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, maj 2005: 25.600 stk.

ISBN 87-603-2461-9

ISBN (WWW) 87-603-2463-5

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) ISSN 1399-7394

Internetadresse: www.faellesmaal.uvm.dk

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Området for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-468) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Fax nr. 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
Tlf. nr. 3392 5220
eller hos boghandlere

Repro og tryk: Scanprint A/S

Printed in Denmark 2005

Indhold

- 4 Forord**
- 5 Indledning**
- 7 Folkeskolens formål**
- 8 Om Fælles Mål**
- 10 Læreplan**
- 10 Signalement af faget**
- 11 Formål for faget**
- 12 Slutmål**
 - 12 Efter 9. klassetrin
- 13 Trinmål**
 - 13 Efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget
 - 14 Efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget
 - 15 Efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget
- 18 Trinmål – synoptisk opstillet**
- 24 Beskrivelser**
 - 24 Udviklingen i undervisningen på 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget
 - 25 Udviklingen i undervisningen på 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget
 - 27 Udviklingen i undervisningen på 7.-9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget
- 30 Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet**
- 39 Læseplan**
 - 39 1. forløb – 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget
 - 41 2. forløb – 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget
 - 42 3. forløb – 7.-9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget
- 44 Undervisningsvejledning**

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven i 2002 har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

De nye faghæfter hedder FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstildignelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal der være udfordringer for alle børn. Skolens undervisning skal tage udgangspunkt i det enkelte barns stærke og svage sider, så barnet når så langt som muligt i den retning, der angives i de fælles mål. Derfor er det afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne. Jeg håber, de kan medvirke til at afhjælpe det problem, at nogle børn ikke lærer, hvad de skal, og at andre ikke får tilstrækkelige udfordringer.

BERTEL HAARDER
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.wm.dk>

Læreplan for modersmålsundervisning består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Trinmål**
- **Beskrivelser**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i modersmål for tosprogede elever på 1.-9. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Kommunikative færdigheder

Sproglig refleksion

Kultur- og samfundsforhold.

I faget modersmål for tosprogede elever anvender og uddyber eleverne de kundskaber og færdigheder, de besidder fra deres modersmål. De grundlæggende kundskaber og færdigheder i de tre områder udvikles som en helhed i faget modersmål for tosprogede elever, og når modersmål for tosprogede elever indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at:

- anvende og fortsat udvikle modersmålet som kommunikationsmiddel
- anvende deres sproglige indsigt med henblik på at gøre kommunikationen hensigtsmæssig
- forholde sig til væsentlige sider af kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet og i Danmark.

Formål for faget

Formålet med modersmålsundervisningen er, at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, således at de kan forstå det talte og skrevne sprog og kan udtrykke sig mundtligt og skriftligt. Undervisningen skal samtidig udvikle elevernes sproglige bevidsthed.

Stk. 2. Undervisningen skal bidrage til, at elevernes lyst til at beskæftige sig med sprog og kultur fremmes.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne indsigt i hjemlandets kultur, blandt andet for at lette børnenes eventuelle tilbagevenden til dette land, samt styrke den internationale forståelse.

Slutmål

Efter 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter
- indgå i såvel hverdagsamtaler som diskussioner
- anvende sproget præcist og nuanceret i længere mundtlige fremstillinger
- anvende kendskab til en række genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur
- følge med i spillefilm og nyhedsudsendelser
- søge og udnytte relevante informationer fra forskellige medier
- anvende skriftsproget præcist og nuanceret i længere sammenhængende tekster.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende sproglig bevidsthed i relation til egne sproglige udtryk og til analyse af andres udtryk
- vide, hvordan man bedst tilegner sig sproget
- udnytte viden om grammatiske områder, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
- anvende et centralt ordforråd, herunder synonymmer, faste vendinger og kulturbundne udtryk
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i målsprogets lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslandene.

Trimmål

Efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte til og forstå lærerens fortælling samt tekster i forbindelse med nære og genkendelige emner, herunder fælles oplevelser og elevernes hverdag i og uden for skolen
- udtrykke sig på modersmålet i et enkelt sprog om sig selv, familie, fritid og skolen
- gengive hovedindholdet i et enkelt sprog af en kort, let tekst og af fælles oplevelser
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama og illustrationer
- læse og forstå hovedindholdet af korte, sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder
- følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på modersmålet om genkendelige emner
- uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, herunder tv-programmer og reklamer
- skrive korte tekster, herunder fortællinger, meddelelser og breve.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om sprogets opbygning og funktion i relation til egne sproglige udtryk
- sammenligne modersmålet med dansk
- anvende kendskab til eget og andres sprog
- anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- anvende viden om skrifttegnenes navn, form og lyd
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation på et grundlæggende niveau
- foretage "ord til ord" opslag i en ordbog.

Trinmål

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende til eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for emner, som tager udgangspunkt i elevernes hverdag og erfaringer
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakten med jævnaldrende og familie
- sammenligne eksempler på dansk kultur med egen kultur inden for deres erfaringsverden.

Efter 6. klasses trin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af det talte modersmål, som det forekommer i forskellige teksttyper
- deltage i samtaler og diskussioner om kendte emner
- referere og kommentere inden for kendte emner
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama og illustrationer
- læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner
- søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
- skrive sammenhængende tekster, især i refererende, beskrivende og berettende form.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende viden om eget sprogvvalg i hverdagen
- anvende sproglig bevidsthed om eget og andres sprog
- udnytte viden om sprogets opbygning og funktion for, at kommunikationen lykkes
- iagttage forskelle mellem modersmålet og dansk, både hvad angår tale- og skriftsprog

Trimmål

- anvende et centralt ordforråd til at kunne forstå og tale om kendte emner
- stave så præcist, at meningen bliver tydelig
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- bruge ordbøger hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for kendte emner i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakt med andre modersmålstalende
- drage sammenligninger mellem børn og unges livsvilkår og interesser i Danmark og i målsprogslandet.

Efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter
- indgå i såvel hverdagsamtaler som diskussioner
- anvende sproget præcist og nuanceret i længere mundtlige fremstillinger, herunder fortællinger og foredrag
- præsentere et forberedt emne bl.a. i form af drama og medieproduktion
- anvende kendskab til en række genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur
- følge med i spillefilm og nyhedsudsendelser
- søge og udnytte relevante informationer fra forskellige medier
- anvende skriftsproget præcist og nuanceret i længere sammenhængende tekster, herunder projektlignende rapporter, fortællinger og debatindlæg.

Trinmål

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende sproglig bevidsthed i relation til egne sproglige udtryk og til analyse af andres udtryk, især i forhold til situationen
- udnytte viden om grammatiske områder, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
- vide, hvordan man bedst tilegner sig sproget
- udnytte viden om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk og mellem modersmålet og andre sprog, herunder den sproglige behandling af aktuelt stof i danske medier og medier på modersmålet
- anvende et centralt ordforråd, herunder synonymmer, faste vendinger og kulturbundne udtryk
- stave korrekt i egne tekster
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- bruge ordbøger, databaser og skolens pædagogiske servicecenter hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i målsprogslandet i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, medier samt billeder og andre æstetiske udtryk
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i mødet med modersmålstalende
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslandet, især vedrørende ungdomskultur, uddannelse og erhverv samt familieformer.

Trinmål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	Efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget
<ul style="list-style-type: none"> • lytte til og forstå lærerens fortælling samt tekster i forbindelse med nære og genkendelige emner, herunder fælles oplevelser og elevernes hverdag i og uden for skolen 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå hovedindholdet af det talte modersmål, som det forekommer i forskellige teksttyper
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig på modersmålet i et enkelt sprog om sig selv, familie, fritid og skolen 	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i samtaler og diskussioner om kendte emner
<ul style="list-style-type: none"> • gengive hovedindholdet i et enkelt sprog af en kort, let tekst og af fælles oplevelser • præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama og illustrationer 	<ul style="list-style-type: none"> • referere og kommentere inden for kendte emner • præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama og illustrationer
<ul style="list-style-type: none"> • læse og forstå hovedindholdet af korte, sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder 	<ul style="list-style-type: none"> • læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer
<ul style="list-style-type: none"> • følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på modersmålet om genkendelige emner 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner
<ul style="list-style-type: none"> • uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, herunder tv-programmer og reklamer 	<ul style="list-style-type: none"> • søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
<ul style="list-style-type: none"> • skrive korte tekster, herunder fortællinger, meddelelser og breve 	<ul style="list-style-type: none"> • skrive sammenhængende tekster, især i refererende, beskrivende og berettende form

Trinmål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

Efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

- forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter

- indgå i såvel hverdagssamtaler som diskussioner

- anvende sproget præcist og nuanceret i længere mundtlige fremstillinger, herunder fortællinger og foredrag

- præsentere et forberedt emne bl.a. i form af drama og medieproduktion

- anvende kendskab til en række genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur

- følge med i spillefilm og nyhedsudsendelser

- søge og udnytte relevante informationer fra forskellige medier

- anvende skriftsproget præcist og nuanceret i længere sammenhængende tekster, herunder projektlignende rapporter, fortællinger og debatindlæg

Trinmål – synoptisk opstillet

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	Efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget
<ul style="list-style-type: none"> • anvende en grundlæggende viden om sprogets opbygning og funktion i relation til egne sproglige udtryk 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende viden om eget sprogvag i hverdagen • anvende sproglig bevidsthed om eget og andres sprog • udnytte viden om sprogets opbygning og funktion for, at kommunikationen lykkes
<ul style="list-style-type: none"> • sammenligne modersmålet med dansk • anvende kendskab til eget og andres sprog 	<ul style="list-style-type: none"> • iagttage forskelle mellem modersmålet og dansk, både hvad angår tale- og skriftsprog
<ul style="list-style-type: none"> • anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner • anvende viden om skrifttegnesens navn, form og lyd 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende et centralt ordforråd til at kunne forstå og tale om kendte emner • stave så præcist, at meningen bliver tydelig
<ul style="list-style-type: none"> • anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse • udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation på et grundlæggende niveau 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse • udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
<ul style="list-style-type: none"> • foretage "ord til ord" opslag i en ordbog 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge ordbøger hensigtsmæssigt

Trinmål – synoptisk opstillet

Sproglig refleksion

Efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

- anvende sproglig bevidsthed i relation til egne sproglige udtryk og til analyse af andres udtryk, især i forhold til situationen
- udnytte viden om grammatiske områder, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
- vide, hvordan man bedst tilegner sig sproget
- udnytte viden om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk og mellem modersmålet og andre sprog, herunder den sproglige behandling af aktuelt stof i danske medier og medier på modersmålet
- anvende et centralt ordforråd, herunder synonyme, faste vendinger og kulturbundne udtryk
- stave korrekt i egne tekster
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- bruge ordbøger, databaser og skolens pædagogiske servicecenter hensigtsmæssigt

Trinmål – synoptisk opstillet

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	Efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget
<ul style="list-style-type: none"> • kende til eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for emner, som tager udgangspunkt i elevernes hverdag og erfaringer • anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakten med jævnaldrende og familie 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for kendte emner i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier • anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakt med andre modersmålstalende
<ul style="list-style-type: none"> • sammenligne eksempler på dansk kultur med egen kultur inden for deres erfaringsverden 	<ul style="list-style-type: none"> • drage sammenligninger mellem børn og unges livsvilkår og interesser i Danmark og i målsprogslandet

Trinmål – synoptisk opstillet

Kultur- og samfundsforhold

Efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i målsprogslandet i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, medier samt billeder og andre æstetiske udtryk
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i mødet med modersmålstalende
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslandet, især vedrørende ungdomskultur, uddannelse og erhverv samt familieformer

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes individuelle sproglige forudsætninger.

Gennem hele forløbet er lærerens oplæsning af forskellige teksttyper central for udviklingen af elevernes lytteforståelse.

Undervisningen tilrettelægges, så den danner mulighed for, at eleverne opdager og oplever sprogets mange muligheder, fx gennem samtaler, gruppearbejde, rollelege og fortællinger.

Elevernes opfordres til at referere og fortælle egne oplevelser og erfaringer, som er tilegnet gennem forskellige medier.

Der arbejdes med elevernes evne til at formulere sig i små og større grupper. Eleverne øver sig i at give udtryk for fantasi og oplevelser vedrørende alderssvarende emner og aktiviteter, fx i form af korte fremlæggelser ved hjælp af plancher og rollespil.

Eleverne læser korte tekster, hvor fokus først er på sikkerheden i læsningen af de enkelte ord, og dernæst på forståelsen af teksten.

Højtlesning anvendes i forbindelse med fx parvis læsning eller læsning i mindre grupper.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster, billeder og reklamer fra tv.

Computeren udnyttes til tekstbehandling, spil, informationsøgning og kommunikation.

Eleverne eksperimenterer med skriftsproget, fx gennem arbejdet med korte billedtekster, SMS, digte og meddelelser. I starten er der ingen krav om formel korrekthed, men efterhånden stilles større krav afhængig af den enkeltes forudsætninger.

Sproglig refleksion

Gennem samtaler med læreren og andre elever om sprogvvalg i forskellige situationer, bliver eleverne opmærksomme på sprogets nuancer og på sproglige fænomener.

Eleverne opmuntres til at finde forskelle og ligheder mellem dansk og modersmålet.

Beskrivelser

Undervisningen tilrettelægges, så den danner mulighed for, at eleverne opdager og oplever sprogets mange muligheder, fx via samtaler, gruppearbejde, rollelege og fortællinger. I arbejdet med tekster fokuseres på, at sprog består af udtryk og indhold.

Eleverne udvikler et præcist og varieret ordforråd gennem lytning, handling, leg, rollespil, læsning og arbejdet med tekster.

For at støtte elevernes kendskab til almindelige ords retstavning arbejdes der med ordgenkendelse og afskrift.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling opbygges, bl.a. gennem praktisk musiske fremlæggelser.

I arbejdet med retskrivning vænnes eleverne gradvist til at benytte ordbog.

Kultur- og samfundsforhold

Gennem lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser præsenteres eleverne for forskellige eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet, fx børnekultur.

Gæstelærere og forældrebesøg samt skolekontakter med oprindelseslandet udnyttes, når det er muligt.

Undervisningen bygger på konkrete og dagligdags emneområder. Gennem rollespil og dramatiseringer får eleverne erfaringer med at sætte sig ind i andres situation.

Eleverne motiveres til at finde forskelle og ligheder mellem dansk og egen kultur, bl.a. med udgangspunkt i aldersrelevante tekster. Gennem arbejdet med kultursammenligninger bliver eleverne bevidste om deres egen kultur og stifter bekendtskab med andre menneskers kulturgrundlag og værdier.

Udviklingen i undervisningen på 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Eleverne øves i at være aktivt lyttende og i at stille relevante spørgsmål, både til indhold og form, således at dialogen kvalificeres.

Beskrivelser

Gennem lærerens oplæsning af sprogligt sværere tekster får eleverne mulighed for indlevelse og oplevelse.

Der arbejdes med elevernes samtalefærdighed i mange forskellige situationer, fx referater, dramatiseringer, fremlæggelser og diskussioner.

Ved at beskæftige sig med rollespil og improvisation, fx parvis, i små og i større grupper, opøves eleverne i at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og fremlægge et forberedt emne.

Elevernes læsefærdigheder udvikles gennem arbejdet med varieret skønlitterært og fagligt læsestof, der samtidig kan inspirere til fortsat læsning.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster fra internettet, billeder og reklamer fra tv.

Med henblik på at udvikle elevernes selvstændige tekstproduktion arbejdes der med kreative skriveaktiviteter, fx digte, breve, historier og skuespil.

Sproglig refleksion

Eleverne opmuntres til at beskæftige sig med forskellige teksttyper og genrer med henblik på at øge deres forståelse for sprogets nuancer.

Elevernes sproglige opmærksomhed trænes gennem iagttagelse og diskussion, bl.a. gennem arbejdet med lyd- og billedmedier og feedback fra læreren.

Samtaler om sprogbrug inden for forskellige sprog er en naturlig del af undervisningen og er med til at øge elevernes sproglige bevidsthed. Der samtales blandt andet om specifikke forskelle i tale- og skriftsprog mellem modersmålet og dansk.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et præcist og varieret ordforråd. Arbejdet tager udgangspunkt i elevernes erfaring som sprogbrugere.

Eleverne støttes i arbejdet med retstavning, tegnsætning og sprogrigtighed, bl.a. gennem respons på skriveopgaver. Det er vigtigt, at eleverne oplever, at arbejdet med sproglig korrekthed også er en funktionel del af skrivearbejdet.

Eleverne opmuntres til at spørge og få svar på spørgsmål. Ordbøger og evt. leksikon tilrettelagt for alderstrinnet er velegnede til arbejdet med ordforråd.

Der arbejdes med udvikling af elevernes læse- og lyttefærdighed og med fortroligheden i at anvende de strategier, der allerede er tilegnet.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges bl.a. gennem praktisk musiske fremlæggelser.

Beskrivelser

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb. Internettet anvendes evt. også i forbindelse med kommunikation.

Kultur- og samfundsforhold

Der arbejdes med et bredt udvalg af tekster, som kan give eleverne en mere nuanceret forståelse af menneskelige relationer og kulturforhold, herunder især af børn og unges livsvilkår og interesser i målsprogslandet.

Fælles samtaler på holdet og i mindre grupper styrker elevernes kendskab til såvel sproget som kulturen.

Gæstelærere og forældrebesøg udnyttes, når det er muligt.

Eleverne opmuntres til at anvende modersmålet ved at holde kontakt til fx skolekammerater og venner i oprindelseslandet, bl.a. via e-mail.

Eleverne motiveres til at finde forskelle og ligheder mellem børn og unges livsvilkår i Danmark og målsprogslandet, bl.a. med udgangspunkt i aldersrelevante tekster. Gennem arbejdet med kultursammenligninger kan eleverne både blive bevidste om deres egen kultur og lære andre menneskers kulturgrundlag og værdier at kende.

Udviklingen i undervisningen på 7.-9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Eleverne træner deres lytteforståelse gennem mødet med modersmålet i forskellige varianter via skønlitteratur og medier.

Eleverne anvender sproget i forskellige sammenhænge. Der arbejdes efterhånden med længere mundtlige fremstillinger, fx fortællinger og foredrag.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation udvikles elevernes evne til at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for egne meninger.

Der arbejdes med forskellige litterære genrer og fortolkning, som giver mulighed for identifikation, oplevelse og medleven.

Beskrivelser

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster fra internettet og reklamer fra tv. Eleverne arbejder bl.a. med at uddrage og anvende informationer.

Der arbejdes med elevernes selvstændige tekstproduktion med henblik på at skrive i et forståeligt, sikkert, klart og varieret sprog. Der arbejdes med varierede skriveopgaver i forskellige genrer og af forskelligt omfang.

Kreative skriveaktiviteter som digte, breve, artikler, beretninger og lignende inddrages for at give eleverne forskellige skriveerfaringer.

Sproglig refleksion

Samtaler i mindre grupper og debatten på holdet fortsætter som en væsentlig mulighed for at anvende sproget og for at få og give feedback på såvel form som indhold.

Grammatiske øvelser kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne fastholder motivationen for fortsat at udvikle deres sprog. Elevernes forståelse af, hvordan de bedst vedligeholder modersmålet styrkes, bl.a. gennem opgaver og oplevelser på holdet, og når det er muligt også uden for skolen.

Eleverne opmuntres til at bruge computeren til bl.a. e-mail og kontakter i andre lande og til internetsøgning.

Elevernes opmærksomhed skærpes over for ord, vendinger og begreber, der giver anledning til misforståelser mellem dansk og modersmålet. Eleverne kan fx arbejde med at sammenligne og vurdere de forskellige måder, medier mv. formidler stof på i Danmark og i oprindelseslandet.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadigt mere præcist og varieret ordforråd. Ordbøger og opslagsværker inddrages i arbejdet med sproget.

Opmærksomheden over for retstavningens og tegnsætningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Praktisk musiske udtryk anvendes i fremlæggelser for at understøtte det sproglige udtryk.

Beskrivelser

Kultur- og samfundsforhold

Elevernes præsenteres for generelle personlige og samfundsmæssige problemstillinger, fx gennem arbejdet med litteratur, medier og billeder. Undervisningen giver mulighed for, at eleverne bliver optaget af diskussioner, der bredt vedrører levevilkår i oprindelseslandet.

Det prioriteres højt, at eleverne kommunikerer indbyrdes og eventuelt også med gæstelærere, forældre på besøg og med elever i målsprogslandet via e-mail.

Eleverne udvikler gradvist deres evne til at perspektivere til dansk kultur gennem arbejdet med et bredt tekstudvalg, forskellige medier og aktiviteter. Teksterne bidrager bl.a. til elevernes viden om og holdninger til forhold i målsprogslandet og Danmark

Gennem arbejdet med kultursammenligninger bliver eleverne bevidste om deres egen kultur og lærer andre menneskers kulturgrundlag og værdier at kende.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 1.-3. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes individuelle sproglige forudsætninger.

Gennem hele forløbet er lærerens oplæsning af forskellige teksttyper central for udviklingen af elevernes lytteforståelse.

Undervisningen tilrettelægges, så den danner mulighed for, at eleverne opdager og oplever sprogets mange muligheder, fx gennem samtaler, gruppearbejde, rollelege og fortællinger.

Elevernes opfordres til at referere og fortælle egne oplevelser og erfaringer, som er tilegnet gennem forskellige medier.

Der arbejdes med elevernes evne til at formulere sig i små og større grupper. Eleverne øver sig i at give udtryk for fantasi og oplevelser vedrørende alderssvarende emner og aktiviteter, fx i form af korte fremlæggelser ved hjælp af plancher og rollespil.

Eleverne læser korte tekster, hvor fokus først er på sikkerheden i læsningen af de enkelte ord, og dernæst på forståelsen af teksten.

Højtlesning anvendes i forbindelse med fx parvis læsning eller læsning i mindre grupper.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster, billeder og reklamer fra tv.

Computeren udnyttes til tekstbehandling, spil, informationssøgning og kommunikation.

Eleverne eksperimenterer med skriftsproget, fx gennem arbejdet med korte billedtekster, SMS, digte og meddelelser. I starten er der ingen krav om formel korrekthed, men efterhånden stilles større krav afhængig af den enkeltes forudsætninger.

Trinmål efter 3. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

- lytte til og forstå lærerens fortælling samt tekster i forbindelse med nære og genkendelige emner, herunder fælles oplevelser og elevernes hverdag i og uden for skolen
- udtrykke sig på modersmålet i et enkelt sprog om sig selv, familie, fritid og skolen
- gengive hovedindholdet i et enkelt sprog af en kort, let tekst og af fælles oplevelser
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama og illustrationer
- læse og forstå hovedindholdet af korte, sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder
- følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på modersmålet om genkendelige emner
- uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, herunder tv-programmer og reklamer
- skrive korte tekster, herunder fortællinger, meddelelser og breve.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Sproglig refleksion

Gennem samtaler med læreren og andre elever om sprogvælg i forskellige situationer, bliver eleverne opmærksomme på sprogets nuancer og på sproglige fænomener.

Eleverne opmuntres til at finde forskelle og ligheder mellem dansk og modersmålet.

Undervisningen tilrettelægges, så den danner mulighed for, at eleverne opdager og oplever sprogets mange muligheder, fx via samtaler, gruppearbejde, rollelege og fortællinger. I arbejdet med tekster fokuseres på, at sprog består af udtryk og indhold.

Eleverne udvikler et præcist og varieret ordforråd gennem lytning, handling, leg, rollespil, læsning og arbejdet med tekster.

For at støtte elevernes kendskab til almindelige ords retstavning arbejdes der med ordgenkendelse og afskrift.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling opbygges, bl.a. gennem praktisk musiske fremlæggelser.

I arbejdet med retskrivning vænnes eleverne gradvist til at benytte ordbog.

Trinmål efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Sproglig refleksion

- anvende en grundlæggende viden om sprogets opbygning og funktion i relation til egne sproglige udtryk
- sammenligne modersmålet med dansk
- anvende kendskab til eget og andres sprog
- anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- anvende viden om skrifttegnenes navn, form og lyd
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation på et grundlæggende niveau
- foretage "ord til ord" opslag i en ordbog.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kultur- og samfundsforhold

Gennem lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser præsenteres eleverne for forskellige eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet, fx børnekultur.

Gæstelærere og forældrebesøg samt skolekontakter med oprindelseslandet udnyttes, når det er muligt.

Undervisningen bygger på konkrete og dagligdags emneområder. Gennem rollespil og dramatiseringer får eleverne erfaringer med at sætte sig ind i andres situation.

Eleverne motiveres til at finde forskelle og ligheder mellem dansk og egen kultur, bl.a. med udgangspunkt i aldersrelevante tekster. Gennem arbejdet med kultursammenligninger bliver eleverne bevidste om deres egen kultur og stifter bekendtskab med andre menneskers kulturgrundlag og værdier.

Trinmål efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kultur- og samfundsforhold

- kende til eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for emner, som tager udgangspunkt i elevernes hverdag og erfaringer
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakten med jævnaldrende og familie
- sammenligne eksempler på dansk kultur med egen kultur inden for deres erfaringsverden.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Eleverne øves i at være aktivt lyttende og i at stille relevante spørgsmål, både til indhold og form, således at dialogen kvalificeres.

Gennem lærerens oplæsning af sprogligt sværere tekster får eleverne mulighed for indlevelse og oplevelse.

Der arbejdes med elevernes samtalefærdighed i mange forskellige situationer, fx referater, dramatiseringer, fremlæggelser og diskussioner.

Ved at beskæftige sig med rollespil og improvisation, fx parvis, i små og i større grupper, opøves eleverne i at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og fremlægge et forberedt emne.

Elevernes læsefærdigheder udvikles gennem arbejdet med varieret skønlitterært og fagligt læsestof, der samtidig kan inspirere til fortsat læsning.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster fra internettet, billeder og reklamer fra tv.

Med henblik på at udvikle elevernes selvstændige tekstproduktion arbejdes der med kreative skriveaktiviteter, fx digte, breve, historier og skuespil.

Trinmål efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

- forstå hovedindholdet af det talte modersmål, som det forekommer i forskellige teksttyper
- deltage i samtaler og diskussioner om kendte emner
- referere og kommentere inden for kendte emner
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama og illustrationer
- læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner
- søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
- skrive sammenhængende tekster, især i refererende, beskrivende og berettende form.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Sproglig refleksion

Eleverne opmuntres til at beskæftige sig med forskellige teksttyper og genrer med henblik på at øge deres forståelse for sprogets nuancer.

Elevernes sproglige opmærksomhed trænes gennem iagttagelse og diskussion, bl.a. gennem arbejdet med lyd- og billedmedier og feedback fra læreren.

Samtaler om sprogbrug inden for forskellige sprog er en naturlig del af undervisningen og er med til at øge elevernes sproglige bevidsthed. Der samtales blandt andet om specifikke forskelle i tale- og skriftsprog mellem modersmålet og dansk.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et præcist og varieret ordforråd. Arbejdet tager udgangspunkt i elevernes erfaring som sprogbrugere.

Eleverne støttes i arbejdet med retstavning, tegnsætning og sprogrigtighed, bl.a. gennem respons på skriveopgaver. Det er vigtigt, at eleverne oplever, at arbejdet med sproglig korrekthed også er en funktionel del af skrivearbejdet.

Eleverne opmuntres til at spørge og få svar på spørgsmål. Ordbøger og evt. leksikon tilrettelagt for alderstrinnet er velegnede til arbejdet med ordforråd.

Der arbejdes med udvikling af elevernes læse- og lyttefærdighed og med fortroligheden i at anvende de strategier, der allerede er tilegnet.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges bl.a. gennem praktisk musiske fremlæggelser.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb. Internettet anvendes evt. også i forbindelse med kommunikation.

Trinmål efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Sproglig refleksion

- anvende viden om eget sprogvvalg i hverdagen
- anvende sproglig bevidsthed om eget og andres sprog
- udnytte viden om sprogets opbygning og funktion for, at kommunikationen lykkes
- iagttage forskelle mellem modersmålet og dansk, både hvad angår tale- og skriftsprog
- anvende et centralt ordforråd til at kunne forstå og tale om kendte emner
- stave så præcist, at meningen bliver tydelig
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationsøgning og kommunikation
- bruge ordbøger hensigtsmæssigt.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kultur- og samfundsforhold

Der arbejdes med et bredt udvalg af tekster, som kan give eleverne en mere nuanceret forståelse af menneskelige relationer og kulturforhold, herunder især af børn og unges livsvilkår og interesser i målsprogslandet.

Fælles samtaler på holdet og i mindre grupper styrker elevernes kendskab til såvel sproget som kulturen.

Gæstelærere og forældrebesøg udnyttes, når det er muligt.

Eleverne opmuntres til at anvende modersmålet ved at holde kontakt til fx skolekammerater og venner i oprindelseslandet, bl.a. via e-mail.

Eleverne motiveres til at finde forskelle og ligheder mellem børn og unges livsvilkår i Danmark og målsprogslandet, bl.a. med udgangspunkt i aldersrelevante tekster. Gennem arbejdet med kultursammenligninger kan eleverne både blive bevidste om deres egen kultur og lære andre menneskers kulturgrundlag og værdier at kende.

Trinmål efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kultur- og samfundsforhold

- anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for kendte emner i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakt med andre modersmålstalende
- drage sammenligninger mellem børn og unges livsvilkår og interesser i Danmark og i målsprogslandet.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 7.-9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Eleverne træner deres lytteforståelse gennem mødet med modersmålet i forskellige varianter via skønlitteratur og medier.

Eleverne anvender sproget i forskellige sammenhænge. Der arbejdes efterhånden med længere mundtlige fremstillinger, fx fortællinger og foredrag.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation udvikles elevernes evne til at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for egne meninger.

Der arbejdes med forskellige litterære genrer og fortolkning, som giver mulighed for identifikation, oplevelse og medleven.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster fra internettet og reklamer fra tv. Eleverne arbejder bl.a. med at uddrage og anvende informationer.

Trinmål efter 9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

- forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter
- indgå i såvel hverdagssamtaler som diskussioner
- anvende sproget præcist og nuanceret i længere mundtlige fremstillinger, herunder fortællinger og foredrag
- præsentere et forberedt emne bl.a. i form af drama og medieproduktion
- anvende kendskab til en række genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur
- følge med i spillefilm og nyhedsudsendelser
- søge og udnytte relevante informationer fra forskellige medier
- anvende skriftsproget præcist og nuanceret i længere sammenhængende tekster, herunder projektlignende rapporter, fortællinger og debatindlæg.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 7.-9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Sproglig refleksion

Samtaler i mindre grupper og debatten på holdet fortsætter som en væsentlig mulighed for at anvende sproget og for at få og give feedback på såvel form som indhold.

Grammatiske øvelser kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne fastholder motivationen for fortsat at udvikle deres sprog. Elevernes forståelse af, hvordan de bedst vedligeholder modersmålet styrkes, bl.a. gennem opgaver og oplevelser på holdet, og når det er muligt også uden for skolen.

Eleverne opmuntres til at bruge computeren til bl.a. e-mail og kontakter i andre lande og til internetsøgning.

Elevernes opmærksomhed skærpes over for ord, vendinger og begreber, der giver anledning til misforståelser mellem dansk og modersmålet. Eleverne kan fx arbejde med at sammenligne og vurdere de forskellige måder, medier mv. formidler stof på i Danmark og i oprindelseslandet.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadigt mere præcist og varieret ordforråd. Ordbøger og opslagsværker inddrages i arbejdet med sproget.

Opmærksomheden over for retstavningens og tegnsætningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Praktisk musiske udtryk anvendes i fremlæggelser for at understøtte det sproglige udtryk.

Trinmål efter 9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Sproglig refleksion

- anvende sproglig bevidsthed i relation til egne sproglige udtryk og til analyse af andres udtryk, især i forhold til situationen
- udnytte viden om grammatiske områder, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
- vide, hvordan man bedst tilegner sig sproget
- udnytte viden om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk og mellem modersmålet og andre sprog, herunder den sproglige behandling af aktuelt stof i danske medier og medier på modersmålet
- anvende et centralt ordforråd, herunder synonymer, faste vendinger og kulturbundne udtryk
- stave korrekt i egne tekster
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationsøgning og kommunikation
- bruge ordbøger, databaser og skolens pædagogiske servicecenter hensigtsmæssigt.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Udviklingen i undervisningen på 7.-9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kultur- og samfundsforhold

Elevernes præsenteres for generelle personlige og samfundsmæssige problemstillinger, fx gennem arbejdet med litteratur, medier og billeder. Undervisningen giver mulighed for, at eleverne bliver optaget af diskussioner, der bredt vedrører levevilkår i oprindelseslandet.

Det prioriteres højt, at eleverne kommunikerer indbyrdes og eventuelt også med gæstelærere, forældre på besøg og med elever i målsprogslandet via e-mail.

Eleverne udvikler gradvist deres evne til at perspektivere til dansk kultur gennem arbejdet med et bredt tekstudvalg, forskellige medier og aktiviteter. Teksterne bidrager bl.a. til elevernes viden om og holdninger til forhold i målsprogslandet og Danmark.

Gennem arbejdet med kultursammenligninger bliver eleverne bevidste om deres egen kultur og lærer andre menneskers kulturgrundlag og værdier at kende.

Trinmål efter 9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kultur- og samfundsforhold

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i målsprogslandet i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, medier samt billeder og andre æstetiske udtryk
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i mødet med modersmålstalende
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslandet, især vedrørende ungdomskultur, uddannelse og erhverv samt familierformer.

Læseplan

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens indholdsområder: kommunikative færdigheder, sproglig refleksion og kultur- og samfundsforhold. De tre centrale kundskabs- og færdighedsområder er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Modersmålsundervisningen skal betragtes som et samlet hele fra 1.-9. klasse uden mærkbare overgange mellem forløbene.

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes alder, i det sprog eleverne allerede har udviklet og i kendskabet til sprog, sprogbrug og begreber. Endvidere tages der afsæt i elevernes kulturelle baggrund, i deres kendskab til dansk, i forståelse af deres omverden samt i brug af it.

For de elever, der har påbegyndt skolegangen i hjemlandet, bygges der videre på disse erfaringer.

Eleverne opbygger igennem hele forløbet deres selvtillid som brugere af modersmålet og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for tilegnelsen af faget. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuel, par, gruppe) afhængig af emnet/indholdet og aktiviteterens art.

Aktiviteterne tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan fremme sprogtiltagelsen.

1. forløb – 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Eleverne arbejder med sproget i mange forskellige situationer: ved at tale, ved at lytte til andre, ved at skrive og læse samt ved at udforske sproget, bl.a. gennem leg og eksperimenter.

Kommunikative færdigheder

Hovedvægten lægges på at videreudvikle elevernes talesprog og på deres møde med skriftsproget. Der arbejdes med konkrete emner, der udspringer af elevernes hverdag, og med emner der appellerer til deres fortællelyst og fantasi.

Læseplan

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til andre elever og til lærerens fortælling og oplæsning
- samtale om fx fælles oplevelser, fælles undervisningsstof og elevernes hverdag i og uden for skolen
- fremlægge emner, fx ved hjælp af drama og illustrationer
- læse enkle tekster, bl.a. med støtte i billeder
- se og lytte til udvalgte lyd- og billedmedier
- skrive tekster ud fra fantasi og egne erfaringer, herunder fortællinger, meddelelser og breve.

Sproglig refleksion

Der lægges vægt på at udvikle elevernes bevidsthed om, hvordan de vedligeholder og videreudvikler deres modersmål. Elevernes nysgerrighed og sproglige opmærksomhed er udgangspunkt for sammenligninger mellem modersmålet og dansk.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- skrifttegnenes navn, form og lyd
- ordforråd
- grammatik, som er nødvendig for elevernes udtryksfærdighed.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- gætte kvalificeret, fx i forbindelse med lytte- og læsetekster
- eksperimentere med praktisk musiske udtryk i forbindelse med en fremlæggelse.

Kultur- og samfundsforhold

Valg af emner tager udgangspunkt i elevernes egne erfaringer og det nære og genkendelige, såsom familien og dens daglige rutiner, fritidsinteresser, ferier og højtider. Modersmålet anvendes som kommunikationsmiddel, fx i forbindelse med kontakt til jævnaldrende børn i oprindelseslandet. Sammenligninger mellem dansk kultur og kultur i oprindelseslandet indgår.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- oprindelseslandets børnekultur, fx sange, rim, lege og fortællinger
- oprindelseslandets børnelitteratur, fx billedbøger og eventyr
- forskellige teksttyper, fx tegneserier, skærmttekster, avistekster og reklamer
- kultur- og levevilkår i oprindelseslandet.

2. forløb – 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Sproget som mundtligt og skriftligt kommunikationsmiddel er i centrum. Der arbejdes med mange forskellige teksttyper. Eleverne vænnes til at veksle mellem individuelt, par-, gruppe- og klassearbejde.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til forskellige varianter af modersmålet, fx fra lyd- og billedmedier
- samtale om kendte emner
- tale modersmålet med andre i mange forskellige situationer, fx i forbindelse med dramatiseringer, rollespil og andre par- og gruppeaktiviteter
- referere, fremlægge og kommentere læste tekster, fx ved hjælp af drama og præsentationer
- uddrage informationer fra forskellige typer af billedtekster, fx illustrationer, tegneserier, video og andre elektroniske medier
- træne læsefærdighed med udgangspunkt i forskellige teksttyper
- skrive og give udtryk for fantasi og oplevelser, fx i breve, beskrivelser og meddelelser.

Sproglig refleksion

Elevernes nysgerrighed er udgangspunktet for arbejdet med sproglig refleksion. Der lægges vægt på at videreudvikle elevernes sproglige bevidsthed, så de kan benytte sproget relevant i forhold til situationen. Sammenligninger mellem dansk og modersmålets tale- og skriftsprog indgår.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- grammatik, herunder sprogets opbygning, ordklasser og bøjningsformer
- forholdet mellem sprogets form og dets funktion
- ordforråd
- retstavning.

Læseplan

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- anvende læsestrategier i forhold til læseformål
- anvende computeren til informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger
- anvende skriveprocessen og dens faser
- anvende praktisk musiske udtryk i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Valg af emner udvides fra det nære og genkendelige til også at omfatte, fx geografiske, biologiske og historiske forhold i oprindelseslandet. De fleste af emnerne giver mulighed for at drage sammenligninger til forhold i Danmark. Eleverne bør få mulighed for at kommunikere med andre, der anvender modersmålet, fx i forbindelse med e-mail.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- oprindelseslandets kultur- og samfundsforhold gennem arbejde med skønlitteratur og sagprosa
- oprindelseslandets børne- og ungdomskultur, fx medier og musik
- forskellige teksttyper, fx fra aviser, tidsskrifter og elektroniske medier.

3. forløb – 7.-9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Hovedvægten lægges på den præcise og nuancerede brug af sproget. Eleverne skal møde et udbud af alderssvarende tekster, emner og aktiviteter. Eleverne anvender i stigende grad selvstændige arbejdsformer.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter
- referere, fremlægge, holde foredrag og deltage i samtaler og diskussioner
- læse og bearbejde forskellige typer tekster, fx nyhedstekster, reklamer, noveller, digte og sangtekster

Læseplan

- udnytte forskellige medier og informationskilder selvstændigt, fx internettet, tidsskrifter og opslagsværker
- skrive og give udtryk for fantasi og oplevelser, fx i fiktive tekster, breve, beskrivelser og referater.

Sproglig refleksion

Eleverne udvikler deres sproglige bevidsthed, så de kan benytte sproget relevant i forhold til situationen. Elevernes nysgerrighed og aktiviteterens art er fortsat udgangspunktet for arbejdet med sproglig refleksion. Sammenligninger mellem modersmålet, dansk og andre sprog indgår.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- grammatik, herunder sprogets opbygning, ordklasser og bøjningsformer
- forholdet mellem sprogets form og dets funktion
- ordforråd
- retstavning.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier og virkemidler, der fremmer mundtlig kommunikation
- anvende læsestrategier i forhold til læseformål
- anvende computeren til informationsøgning og kommunikation
- anvende ordbøger, databaser og opslagsværker
- anvende skriveprocessen og dens faser, fx ved brug af elektronisk tekstbehandling
- anvende praktisk musiske udtryk i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Valg af emner omfatter, fx geografiske, biologiske og historiske forhold i oprindelseslandet. De fleste af emnerne giver mulighed for at drage sammenligninger til forhold i Danmark. Eleverne bør ud over dialogen på holdet også få mulighed for at kommunikere med andre på modersmålet, fx gennem kontakt via internettet med jævnaldrende unge i oprindelseslandet.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- oprindelseslandets kultur- og samfundsforhold gennem arbejde med skønlitteratur og sagprosa
- oprindelseslandets ungdomskultur, fx medier og musik
- forskellige teksttyper, fx aviser, tidsskrifter og elektroniske medier.

Undervisningsvejledning

Indhold

45 Indledning

47 Elevernes sproglige forudsætninger

48 Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

50 Oplæsning

50 Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

50 Læsning

51 Den første læseundervisning

52 Den fortsatte læseundervisning

52 Læsestrategier

53 Den første skriveundervisning

54 Den fortsatte skriveundervisning

55 Sproglig refleksion

55 Sprogets virkemidler og funktioner

56 Sprogets opbygning

56 Forskelle og ligheder

57 Kultur- og samfundsforhold

57 Valg af emner og tekster

58 Traditioner og mærkedage

58 Elevernes opfattelse af livet i oprindelseslandet

59 Undervisningsmidler

60 It, medier og gæstelærere

61 Undervisningsdifferentiering

63 Praktisk musiske aktiviteter

64 Evaluering

65 Eksempler på evalueringsredskaber

66 Samarbejde mellem modersmålslærere

66 Årsplan

67 Skole-hjem samarbejde

Indledning

Modersmålsundervisning skal tilbydes undervisningspligtige børn, som forsørges af en i Danmark bosiddende person, der er statsborger i en anden medlemsstat i Den Europæiske Union eller i en stat, der er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, endvidere undervisningspligtige børn i hvis hjem færøsk eller grønlandsk benyttes som talesprog.

Som det fremgår af fagets formål skal undervisningen

- sikre at eleverne vedligeholder og udvikler kundskaber og færdigheder, så de kan forstå det talte og skrevne modersmål og selv udtrykke sig mundtligt og skriftligt
- fremme elevernes lyst til at beskæftige sig med sprog og kultur
- styrke elevernes internationale forståelse og sikre deres eventuelle tilbagevenden til hjemlandet.

Undervisningens rammer fremgår af Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning:

Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning af børn fra medlemsstater i Den Europæiske Union, fra lande, som er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, samt fra Færøerne og Grønland

I medfør af § 5, stk. 7, og § 30 a i lov om folkeskolen, jf. lovbekendtgørelse nr. 730 af 21. juli 2000, som ændret ved lov nr. 412 af 6. juni 2002, fastsættes:

§ 1. Denne bekendtgørelse finder anvendelse for undervisningspligtige børn, som forsørges af en i Danmark bosiddende person, der er statsborger i en anden medlemsstat i Den Europæiske Union eller i en stat, der er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde. Herudover finder bekendtgørelsen tilsvarende anvendelse for undervisningspligtige børn, i hvis hjem færøsk eller grønlandsk benyttes som talesprog.

§ 2. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde elever, der er omfattet af § 1, undervisning i det pågældende lands officielle sprog, henholdsvis færøsk eller grønlandsk.

Stk. 2. Modtager eleven efter reglen i stk. 1 tilbud om modersmålsundervisning i flere sprog, vælger forældrene og eleven, hvilket sprog eleven skal modtage undervisning i.

Stk. 3. Forældrene skal orienteres om de lokale muligheder for modersmålsundervisning.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen kan fastsætte en frist for tilmeldinger til det følgende skoleår.

§ 3. Tilmeldes mindst 12 elever til modersmålsundervisning i et sprog, og kan der tilknyttes en kvalificeret lærer, jf. § 6, skal kommunalbestyrelsen oprette sådan undervisning. Undervisningen placeres så vidt muligt på elevens egen skole. Hvis

Undervisningsvejledning

dette ikke er muligt under hensyn til elevtallet eller af andre grunde, henvises eleverne til en anden skole i kommunen.

Stk. 2. Er elevtallet i kommunen under 12, jf. stk. 1, og træffer kommunalbestyrelsen beslutning om ikke at oprette undervisningen, skal kommunalbestyrelsen henvide eleverne til modersmålsundervisning i en anden kommune inden for amtet, hvis der her er oprettet undervisning i sproget. I kommuner inden for hovedstadsområdet henvises elever til andre kommuner inden for dette område.

Stk. 3. Forpligtelsen efter stk. 1 og 2 gælder ikke for elever, der får tilbud om undervisning i det pågældende sprog gennem valgfagsundervisning i henhold til folkeskolelovens § 9, stk. 6.

§ 4. Modersmålsundervisningen gives i særskilte timer på 1.-9. klassetrin. Undervisningen kan efter kommunalbestyrelsens beslutning tillige omfatte børnehaverholdet.

Stk. 2. Timerne gives så vidt muligt på aldersinddelte hold.

Stk. 3. Undervisningen omfatter 3-5 ugentlige timer. Timetallet kan dog nedsættes til 2, hvis holdet omfatter højst 3 klassetrin, og elevtallet højst er 8. Timetallet kan ligeledes fastsættes til 2, hvis kommunen har oprettet modersmålsundervisning uden at være forpligtet hertil i henhold til § 3, stk. 1.

§ 5. Modersmålsundervisningen gives så vidt muligt i fortsættelse af elevens almindelige skoletid. I særlige tilfælde kan undervisningen med forældrenes tilslutning henlægges til lørdage.

§ 6. Modersmålsundervisningen varetages af lærere, der har gennemført uddannelsen til lærer i folkeskolen, og som tillige har særlige forudsætninger for at undervise i det pågældende sprog. Undervisningen kan også varetages af lærere med læreruddannelse fra en medlemsstat i Den Europæiske Union eller fra lande, som er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, henholdsvis fra Færøerne eller Grønland. Herudover kan undervisningen varetages af andre, der på anden måde har kvalificeret sig til opgaven. Lærerne skal beherske dansk i skrift og tale.

Stk. 2. Lærere, der varetager modersmålsundervisning, skal gennemføre en relevant efteruddannelse, hvis kommunalbestyrelsen tilbyder dem en sådan uddannelse.

§ 7. Kommunalbestyrelsen godkender efter forslag fra skolebestyrelserne skolerens læseplaner for modersmålsundervisningen.

§ 8. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. august 2002.

Stk. 2. Samtidig ophæves bekendtgørelse nr. 536 af 12. juni 2001 om folkeskolens modersmålsundervisning for tosprogede elever.

Undervisningsministeriet, den 22. juli 2002

P.M.V.

Kim Mørch Jacobsen
Uddannelsesdirektør

Undervisningsvejledning

Et modersmål er det sprog, et barn tilegner sig i hjemmet i omgangen med forældrene eller andre centrale personer i de første leveår. Hvis forældrene taler hver sit sprog, får barnet altså to modersmål. Modersmålet er således det eller de sprog, barnet først møder og dermed forbinder sine første centrale erfaringer med og det sprog, barnet har lært først. Derfor kaldes det barnets første sprog.

Nogle af de elever, som kommunerne kan etablere modersmålsundervisning for, kommer fra lande, hvor flere sprog er en del af dagligdagen. Sammen med nationalsproget kan der således tales et eller flere sprog, og forældrene har måske et af disse sprog som modersmål.

Undervisningen tilrettelægges ud fra elevernes aktuelle situation og vilkår i Danmark som et supplement til den øvrige undervisning i folkeskolen, og kan derfor ikke være en imitation af undervisningen i oprindelseslandet.

Undervisning i modersmål har både en sproglig og en kulturel dimension. Begge dimensioner danner fundament for elevernes fortsatte samlede sproglige og kulturelle udvikling.

Undervisningen er rettet mod, at eleverne vedligeholder og udvikler deres kendskab til modersmålet og forholdene i hjemlandene med sigte på at gøre det muligt at vende tilbage.

Elevernes sproglige forudsætninger

Elevernes sproglige baggrunde og forudsætninger kan være meget forskellige, og på nogle modersmålshold vil der være stor aldersspredning mellem eleverne. Eleverne behersker derfor ikke modersmålet på samme måde. Der kan for eksempel være stor forskel på elevernes læsefærdigheder, fordi nogle elever ikke har lært at læse på modersmålet, inden de kommer til Danmark. Elevernes forudsætninger er endvidere forskellige afhængigt af, hvor længe de har opholdt sig i oprindelseslandet og af familiens sprog i hverdagen.

Undervisningen skal tage udgangspunkt i den enkelte elevs forudsætninger for den fortsatte sproglige udvikling. Den pædagogiske opgave for modersmålslæreren er, at hver enkelt elev oplever, at vedkommende bidrager positivt til den fælles undervisning. Det stiller store krav til differentiering af undervisningen.

Modersmålet er tæt knyttet til individuelle erfaringer og de dermed forbundne følelser gennem opvæksten. Det enkelte menneske forbinder modersmålet med sine sansninger, erfaringer og erindringer i livets centrale situationer. Derved bliver det stærkt knyttet til oplevelsen af den enkeltes personlige identitet. Alle sprog kan varetage alle sproglige funktioner, men modersmålet tilføjer en ekstra dimension af intellektuel og æstetisk dybde og følelsesmæssig nærhed.

Undervisningsvejledning

Tosprogede elevers beskæftigelse med sprog og brug af flere sprog giver muligheder for at udvikle en sproglig opmærksomhed. Det er naturligt i forlængelse af arbejdet med sproglig opmærksomhed at beskæftige sig med, hvordan man tilegner sig sprog, og hvilke strategier der er hensigtsmæssige i sprogtilegnelsen.

I elevernes fortsatte sprogtilegnelse af modersmålet har barnets hjem en central betydning. Kontakt til bedsteforældre, familie, venner og fx tidligere klassekammerater i oprindelseslandet er ligeledes af afgørende betydning for, at barnet vedligeholder og udvikler sine kundskaber og færdigheder og får lyst til at beskæftige sig med modersmålet, således at en tilbagevenden til hjemlandet kan foregå bedst muligt.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

I modersmålsundervisningen arbejdes der med at videreudvikle elevernes talesprog, således at det kan fungere tilfredsstillende og nuanceret ikke kun i hverdagsagtige, men også i mere undervisningsprægede situationer, fx redegørelser og referater. I den forbindelse arbejdes der også med elevernes evne til at lytte aktivt og forstå modersmålet talt på forskellige måder.

Eleverne må forventes dagligt at få ægte sproglige oplevelser i hjemmet. Mulighederne for at bruge sproget som kommunikationsmiddel i undervisningen i modersmål kan udvides med at få forældre og andre gæstelærere på besøg.

Centralt i arbejdet med det talte sprog er samtalen. Det gælder for alle typer af samtale, at man udtrykker sig bedst, når man har noget på hjerte, og at kvaliteten hænger sammen med opmærksomhed og nærvær. Hvad der i øvrigt betinger en dynamisk kommunikation, er fx stemningen på holdet, klasseværelsets indretning og udsmykning og ikke mindst muligheden for, at deltagerne kan have øjenkontakt med hinanden.

De mundtlige genrer kan groft deles op i dem, der anvendes, når vi taler *med* hinanden, og dem, der bruges, når vi taler *til* andre. Begge sider er en del af undervisningen.

At tale med dækker mundtlige genrer, som er dialogiske. Eleverne bringer hverdagssamtalen ind i undervisningen, hvor den underlægges andre krav om relevans i emnevalg, tydeliggørelse af strukturen og større deltagerantal. I undervisningen skal der ikke blot skabes rum for mange forskellige typer af samtaler, men også for at eleverne gennem øvelser og eksperimenter opnår erfaring med og dermed bevidsthed om samtals mange facetter. Samtalerne kan danne udgangspunkt både for en lærerstyret samtale og indbyrdes samtaler mellem elever i grupper og parvis.

De mundtlige former, man kan træne og arbejde med, kan bl.a. være

- argumentation, fx stillingtagen til samfundsmæssige spørgsmål
- håndtering af konflikter
- vurdering af æstetiske udtryk
- samtaleroller: rollespil og sproglig iagttagelse af indbyrdes roller i en samtale.

Undervisningsvejledning

Drama og rollespil er velegnet til at forberede og bearbejde et samtaleforløb. Man opnår herved en vis eksperimenterende frihed i forhold til "rollen" og dens sproglige udtryk. Den aktive medskaben i spillet holder såvel intellekt som følelser virksomme og opøver lydhørheden for sproglig præcision. Man kan således før, under og efter spillet træne alle typer af mundtlige situationer og sætte et bredt spektrum af sprogfunktioner i spil.

Jo yngre eleverne er, jo vigtigere er det, at de bliver sat i situationer, hvor de skal bruge sproget til at løse opgaver eller aktiviteter, fx til at gennemføre praktiske, sociale og kreative handlinger.

Det er af stor betydning, at eleverne vænner sig til at formulere deres tanker og synspunkter på en måde, der får andre til at lytte og blive inspirerede til at argumentere. Ethvert mundtligt arbejde må betragtes som en stadig øvelse i at formulere sig, hvor man bearbejder og forbedrer, og hvor kammeraternes dømmekraft er lige så brugbar som lærerens.

Det er vigtigt, at læreren stiller autentiske spørgsmål, der viser ægte interesse for elevernes bidrag i samtalen. Læreren kan med sine spørgsmål bygge videre på det, eleverne har sagt, og dermed støtte elevernes egen refleksion. Der kan lægges mere op til åben debat, hvor det ikke gælder om at få ret, men om at gennemskue, forstå og argumentere.

Gennem en bred vifte af aktiviteter møder eleverne udfordringer og styrkes i deres lyst til at bruge modersmålet. Træning i at lægge mærke til, hvornår kommunikation fungerer og ikke fungerer, giver dem erfaring og analytisk gehør for sproglige nuancer.

At tale til dækker den formelle og forberedte tale, fortælling eller oplæsning. Eleverne skal kunne følge med i og forstå fortællinger og informationer, der gives af andre, der taler i en længere sammenhængende form, fx i forbindelse med nyhedsudsendelser, oplæsninger og indlæg i radio og tv. Desuden skal de selv lære at tale til andre i forskellige situationer.

At blive bedre til at udtrykke sig inden for de forskellige genrer kræver, at eleven bliver bekendt med den sammenhæng, genrerne fungerer i, og kender de krav, som den mundtlige form indebærer. De mundtlige former, man kan træne og arbejde med individuelt, parvis og i grupper, kan bl.a. være at

- læse en fortælling, et digt eller anden fiktiv tekst for andre
- fortælle frit om en oplevelse eller gengive en fortælling med egne ord
- fremlægge noget, man har arbejdet med
- holde et foredrag om et emne, man selv har søgt informationer om
- give et resumé af fx en film eller tekst.

En særlig genre er elevernes beretninger fra deres eget liv. Eleverne kan fortælle om deres ferie eller weekend, deres kæledyr, deres bedste ferieoplevelse, deres skolevej, deres yndlingsbog, en sjov fest, det menneske, de holder mest af eller frygter mest, osv. De kan fortælle enkeltvis i plenum eller i mindre grupper. Begge organisationsformer indebærer, at det individuelle fortællestof bliver til fælles oplevelser på holdet.

Undervisningsvejledning

Oplæsning

Oplæsning rummer kimen til oplevelse, indlevelse og fortolkning. Heri ligger en væsentlig motivation for elevernes egen læsning på modersmålet, fx uden for skolen.

Endvidere betyder oplæsning, at man på et hold kan arbejde med tekster af en sværhedsgrad, der ligger over, hvad nogle af eleverne kan læse, men som de indholdsmæssigt godt kan forholde sig til. Oplæsningen vil da ofte være elevernes første møde med nye ord og et udfordrende sprog, der åbner for nye sammenhænge og problemstillinger. Læreren oplæsning får således en værdi som et fælles erkendelsesmiddel og som en ramme om individuelle og fælles fortolkninger af tekstens indhold, som er af vital betydning for udviklingen af sproget.

Elevernes egen oplæsning har mange funktioner i modersmålsundervisningen og er en værdifuld del af deres læreproces i læsning, tekstproduktion og i arbejdet med sprog og litteratur. Oplæsning er ikke en færdighed, der automatisk følger læsefærdigheden, hverken hos børn eller voksne. Den kræver forberedelse og træning og er en naturlig del af modersmålsundervisningen gennem hele skoleforløbet. I arbejdet med oplæsning skærpes elevernes forståelse og tolkning af teksten.

Forberedelsen kan med fordel finde sted i en gruppe, der gennem eksperimenter og afprøvninger finder frem til den bedste måde at læse en given tekst op på. Øvelser i ud-tale, tonefald, rytme, betoning og frasering er skridt på vejen til god oplæsning og til en nuanceret forståelse af samspillet mellem teksten, oplæseren og tilhørerne.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Læsning

Der er tre læseaktiviteter, som er grundlæggende for læseudviklingen hele skoleforløbet igennem:

1. lærerens oplæsning
2. elevens læsning af kendt tekst, fx læsebog
3. elevens læsning af ukendt tekst

(1.) Gennem oplæsning viser læreren eleverne glæden og udbyttet af læsning af bøger. Eleverne får erfaringer med fortællestrukturer og genrer og med syntaks, semantik, indhold, sprogmelodi, rytme, betoning og tryk samt billeder. De udvider deres forråd af ord og begreber.

(2.) I arbejdet med fælles læsetekst er fællesskabet og samtalen om teksten af stor betydning. Her stimuleres elevernes nysgerrighed, her undrer de sig, her møder de kendte og ukendte livssituationer. Teksten kan være udgangspunktet for en ikke på forhånd defi-

Undervisningsvejledning

neret samtale, men også genstand for en fælles undersøgelse, der får eleverne til at involvere sig og inddrage deres egen erfaringsverden. Ved valget af læseteksterne må læreren være opmærksom på teksternes læseværdighed, læselighed og læsbarhed. En tekst skal have et indhold, som appellerer til eleverne, en typografi og et layout, som gør den let at læse, og en sproglig form og en begrebsverden, som er passende i forhold til elevernes udvikling. Illustrationer af forskellig art kan støtte læsningen.

(3.) Elevernes selvstændige læsning er en forudsætning for, at elevens læsefærdigheder udvikles, herunder forståelse af det læste og læsehastighed. Elevernes læselyst opmuntres bl.a. gennem samtaler om indhold og form og gennem udbud af et alsidigt læsestof. Eleverne kan også indbyrdes udveksle oplevelser med individuelt læst litteratur.

Den første læseundervisning

Elevernes læsning fremmes ved fortællinger og gode historier, både ved at de selv fortæller, og ved at de hører andres. Hermed får de stimuleret fantasien og lysten til at fortælle, de lærer nye genrer og et anderledes ordvalg at kende, således at de får udviklet deres tekstforståelse. Af samme grund er det af stor værdi, at der læses meget op for dem, både i skolen og i hjemmet.

Det er en fordel, hvis læsematerialet tager udgangspunkt i udtryk og vendinger, som eleverne aktivt anvender.

Metodisk tager man bedst udgangspunkt i elevernes viden ved at gå analytisk til værks. Det vil sige, at man går ud fra helheden og dermed betydningen af såvel tekster som ord. Derefter deler man disse i mindre bestanddele og ender med et fokus på stavelser og skrifttegn. Der er imidlertid også forskel på sprogene. I nogle lydrette sprog er der forholdsvis stor overensstemmelse mellem tale og skrift, i andre er der betydelig uoverensstemmelse. Ved de lydrette sprog kan den analytiske fremgangsmåde tidligt suppleres med en syntetisk (dvs. en elementbaseret), i andre sprog bør dette fokus på sprogets mindste bestanddele vente til senere.

Tidligt i læseindlæringen skal eleverne opdage, at læsning hænger sammen med skriftbilledet. Det kan fx gøres ved en fælles læsning af bøger i et så stort format, at en flok elever rundt om læreren kan følge med, når læreren læser og peger i teksten. Samme fremgangsmåde kan anvendes ved brug af tavlen eller elektronisk forstørrelse af skriften, fx ved hjælp af præsentationsprogrammer eller overheadprojektor.

Det er en hjælp for eleverne, hvis teksterne indeholder billeder, og hvis samtalen kommer ind på forholdet mellem billeder og tekst. Efterhånden bliver eleverne bedre til at bruge billederne til at skabe forventninger til indholdet inden læsningen. Som et næste trin kan eleverne komme med bud på ord, de kan genkende, og gætte på, hvilke ord der følger efter.

Desuden anbefales det, at elever i den tidlige læseundervisning præsenteres for rim og remser i rigelig mængde, fordi de er lette at huske. Eleverne kan derfor lege, at de læser, mens de peger på ordene.

Undervisningsvejledning

Efter den første læseudvikling kan den fælles læsning fortsætte som meningsfulde læseopgaver, dvs. en arbejdsform, hvor eleverne selv læser teksten, mens de styres af lærerens spørgsmål om mening og sammenhæng. Efterhånden lærer eleverne selv at stille spørgsmål til teksten og dermed udforske dens muligheder.

Den fortsatte læseundervisning

Den fortsatte læseundervisning bygger på, at læsning vedblivende skal være en kilde til oplevelse og forståelse af verden, både den virkelige og den fiktive. Det anbefales, at det fortsatte arbejde med læsning struktureres i tre faser i undervisningen, og at der veksles mellem lærerstyrede aktiviteter, gruppearbejde og selvstændig læsning

- *Forforståelsesarbejdet*, som skal forberede eleverne på indhold og genre i den tekst, der senere skal læses. Eleverne kan fx bladre i bogen og danne sig et overblik over omfang, kapitler og billedmateriale. De kan læse bagsideteksten og diskutere mulige betydninger af titlen. De kan arbejde med centrale ord, oversætte fra modersmålet til dansk eller omvendt, samle ordene i begrebsmæssige kategorier osv. Førlæsningen skal skabe en relevant forforståelse, herunder en formulering af de spørgsmål til teksten, som eleverne gerne vil have svar på. Desuden tjener førlæsningen til at lære eleverne noget generelt om læsestrategier og forståelsesprocesser.
- *Tekstlæsningen*, hvor eleverne skal have mulighed for at læse i deres eget tempo, men hvor de samtidig kan få hjælp til at gætte betydning af ord, forstå forbindelsen mellem enkeltafsnit og helheden, fastholde forventninger til teksten osv. De kan stoppe op ved udvalgte punkter, tage notater eller tegne. Vigtigt er, at læsehastigheden gradvist forøges.
- *Efterbehandlingen*, der i form af gruppe eller klassesamtale kan give eleverne en yderligere forståelse af teksten. Det kan ske ved, at eleverne giver udtryk for deres personlige mening om det læste, fx om personerne og deres handlinger eller om slutningen på historien. Her kan tekstens sproglige form også diskuteres, og der kan med udgangspunkt i det læste arbejdes med aktiviteter, der støtter elevernes beherskelse af mundtligt eller skriftligt sprog. Eleverne kan lave en kritisk analyse af teksten og eventuelt sammenligne den med andre. De kan arbejde med den i uddrag, skrive korte resuméer og omskrive den til en anden genre. De kan for eksempel dramatisere skønlitteratur eller skrive faglitteratur om til en anden målgruppe.

Læsestrategier

Om teksters sværhedsgrad kan man generelt sige, at en tekst aldrig er for svær for eleverne, men den opgave, der er knyttet til teksten, kan være for svær. Ved at arbejde konsekvent med læsestrategier vil arbejdet med læsetekster kunne gøres funktionelt.

Det er væsentligt, at eleverne fra starten bliver bevidste om, hvorfor de læser, og at de indstiller deres læsning efter dette formål.

Undervisningsvejledning

De væsentligste strategier, som eleverne får behov for at arbejde med, vil være:

- *Skimming*, hvor eleverne hurtigt lader øjnene løbe ned over teksten for at få fat i hovedindholdet, fx vil næste uges tv-tilbud i avisen ofte blive læst på denne måde.
- *Scanning*, hvor eleverne leder efter en bestemt oplysning. Når de fx leder efter den udsendelse i tv-programmet, som de plejer at se, bruges denne læsestrategi ofte.

I praksis vil læsestrategier ofte blive anvendt som en kombination af forskellige læsemåder:

- Romaner og noveller, som læses for oplevelsens skyld, eller længere tekster, som eleven skal have overblik over, læses så hovedindholdet og nogle detaljer huskes.
- En opskrift eller en brugsanvisning kræver en læsemåde, hvor der lægges mærke til alle enkeltheder, på samme måde som man i uddannelsesøjemed læser en tekst for at sætte sig grundigt ind i den.

En yderligere vigtig strategisk færdighed, som spiller sammen med disse læsestrategier, vil være, at eleverne bliver bevidste om, hvornår de skal søge hjælp til et ord, slå ord op i fx en synonymordbog, og hvornår de kan lade være. Dette forhold hænger sammen med den måske allervigtigste strategi for tekstarbejdet og undervisningen generelt: at bevare evnen, modet og lysten til at gætte.

Den første skriveundervisning

Fælles for undervisningen i det skrevne sprog er, at den skal tage udgangspunkt i elevernes talesprog og i deres lyst til at fortælle. Vigtig er også elevernes forhåndskendskab til tekster og deres viden om skriftens betydning og funktion. Lige fra de første skoleår skal eleverne have lejlighed til at skrive i forskellige genrer og teksttyper og i mange sammenhænge.

Fra 1. forløb kan skriftligt arbejde have et reelt formål. Eleverne vil gerne fortælle om deres oplevelser, fx lige efter en ferie.

I legeskrivningen opfordres eleverne til at skrive små historier eller beskeder, før de har et egentligt skriftsprog. Ved at bruge de bogstaver eller efterligninger af skrift, de kender, kan de skrive "tekst" til egne tegninger. Eleverne ved selv, hvad der står, og kan derfor også selv læse deres tekster for læreren, andre elever eller forældrene. Dette giver dem fra starten en fornemmelse af, at det skrevne har en funktion og et indhold, de kan tilegne sig. I begyndelsen indeholder elevernes tekster måske ingen eller kun få rigtige bogstaver, men efterhånden kan eleverne skrive flere og flere af de bogstaver og ord, de har lært, og det skrevne bliver gradvist læseligt også for andre end dem selv.

Det er vigtigt, at forældrene er orienteret om denne proces i elevernes første skrivning. Modersmållæreren bør forklare forældrene intentionerne med legeskrivningen, så de støtter positivt op om deres børns umiddelbare skriveglæde og stolthed over det skrevne.

Undervisningsvejledning

Læreren må samtidig forklare, at korrekthed nok er et af målene for skriveundervisningen, men ikke det vigtigste i den første fase.

En anden fremgangsmåde består i, at eleverne fortæller, og læreren skriver ned. Hermed kan eleverne ret tidligt i forløbet producere egne tekster af en vis længde, der bagefter kan bruges som læsetekster. Eventuelt kan eleverne selv skrive på computer efter lærerens kladde. I begge tilfælde får eleverne øvelse i at genkende ordbilleder og tænke i tekstsammenhænge. Ved brug af tekstbehandling kan elever, der endnu er usikre skrivere, få hjælp til at skrive egne mere færdige tekster, fx illustreret af deres egne tegninger, der scannes ind, eller af billeder, der hentes fra internettet eller er taget med et digitalt kamera.

Eleverne skal fra begyndelsen fastholdes i, at det skrevne har en hensigt. Eleverne kan skrive egne historier, om begivenheder fra hverdagen, om deres familie, ferieoplevelser og fester eller højtider. Det er en god idé at samle deres tekster i et lille hæfte, fx holdets bog, som er tilgængelig for alle. Herved styrkes elevernes bevidsthed om, at tekster har både en afsender og en modtager, og at de må være bevidste om, hvem de skriver til.

Den fortsatte skriveundervisning

I den fortsatte skriveundervisning arbejdes med en nuancering af den skriftsproglige kompetence.

Skrivning handler i første omgang om at få sine tanker, fantasier eller holdninger ned på papiret og i anden omgang om at få rettet de sproglige formuleringer til. Det kan blandt andet gøres ved, at læseindlæringen knyttes sammen med elevernes skrivning, hvad enten denne foregår som håndskrift eller på computer.

Den procesorienterede skrivepædagogik, hvor der lægges vægt på skrivelyst og responskrivning, rummer mange fordele for elever og lærer både i den første og fortsatte skriveundervisning. Skrivningen tilrettelægges som en proces, der er kendetegnet ved stadige omskrivninger, og hvor arbejdet med tekstens indhold adskilles fra arbejdet med de formelle krav til genre og korrekthed. Desuden lægger den procesorienterede undervisning op til undervisningsdifferentiering, hvilket er betydningsfuldt for læreren i modersmålsundervisningen, hvor der på et hold samles elever fra forskellige klassetrin og med meget forskellige sproglige og videnskæssige kompetencer.

Et procesorienteret skriveforløb består i en række faser, som dog ikke alle behøver at indgå hver gang. Det er en god ide at starte med at finde frem til emnet for skrivningen sammen med eleverne, og det er en fordel, hvis emnet hænger sammen med det, eleverne i forvejen arbejder med, således at skrivningen ikke bliver en isoleret opgave.

Den første egentlige skrivefase består af, at eleverne skriver et udkast til deres opgave. Denne proces kan tage afsæt i små skriveøvelser, idet det handler om at få skrevet sine tanker og meninger om emnet ned i den rækkefølge, de dukker op. Især elever med lille erfaring med skriftligt arbejde har gavn af, at der ikke stilles korrekthedskrav i den indledende skrivefase.

Undervisningsvejledning

Andre elever har på dette tidspunkt glæde af, at man i stedet i den indledende fase har lavet en disposition. Deres skrivefærdighed er måske så udviklet, at de med det samme kan skrive både flydende og korrekt, og kravene til formen lægger ikke en dæmper på skrivelysten.

Uanset om der arbejdes med skrivning i procesorienterede forløb eller ej, er det en fordel at lade eleverne arbejde sammen to og to. Samarbejde om tekstproduktion trækker på én gang på alle deres kommunikative færdigheder (lytte, tale, læse og skrive), og elevernes diskussion undervejs er med til at udvikle deres bevidsthed om sprog og tekster. Tale-sproget knyttes hermed nærmere til skriveprocessen, samtidig med at det sociale aspekt fremmes.

Eleverne kan fx skrive videre på hinandens historier, skrive fælles breve til venskabsklasser i udlandet, skrive beskeder til hinanden og chatte på internettet.

Sproglig refleksion

Sprogets virkemidler og funktioner

Undervisningen bygger på elevernes eksperimenter og lege med sproget, på deres arbejde med at udvikle deres eget sprog, og på samtaler både om det sprog de selv og andre producerer.

En vigtig sprogpedagogisk overvejelse er spørgsmålet om, hvordan man vedligeholder og videreudvikler elevernes naturlige nysgerrighed over for sprog. Refleksioner over sprog kan udspringe af situationer, der opstår spontant, når eleverne stiller spørgsmål om et sprogligt fænomen, eller når eleverne indbyrdes diskuterer sprog, fx i forbindelse med et skriftligt arbejde.

Eleverne skal udbygge deres bevidsthed om sprog og sprogbrug, fx om sprogenes systematik, virkemidler og de variationer, som det sproglige udtryk giver mulighed for. Eksempelvis kan der i undervisningen indgå aktiviteter, hvor eleverne ud fra forskellige sproglige eksempler enkeltvis, parvis eller i mindre grupper arbejder med at få øje på sproglige regler eller regelmæssigheder. Ligeledes kan eleverne opfordres til at samle på sproglige eksempler inden for et bestemt område.

Modersmålet kan gøres til genstand for opmærksomhed på sprog. Hvad kendetegner det? Hvor bruges det? Af hvem? Hvordan har det udviklet sig? Hvordan veksler eleverne selv imellem deres sprog i forskellige situationer?

Undervisningsvejledning

Sprogets opbygning

For at blive bevidste om forskellige sproglige fænomener og få kendskab til sprogets opbygning skal eleverne arbejde med ordforråd, ordklasser, sætningsled og sprogbrug.

Arbejdet med ordforråd indebærer blandt andet, at eleverne gør erfaringer med, hvordan ordene får deres betydning i samspil med hinanden, fx skal de øve sig i at anvende over- og underbegreber og synonyme og antonymer.

Der skal arbejdes med at identificere bøjelige ordklasser og præpositioner, ordklassernes vigtigste kendetegn og med at identificere de centrale sætningsled, subjekt og verballed samt afsnitsinddeling og de vigtigste sætningstegn.

At de er bevidste om sprogets brug vil sige, at eleverne får erfaringer med, at både det talte og det skrevne sprog bruges forskelligt i forskellige situationer og til forskellige formål. Desuden skal de opdage, at sprog varierer efter regionale, sociale og aldersmæssige forhold.

Forskelle og ligheder

Børn med flere sprog begynder ofte helt af sig selv at reflektere over forskelle og ligheder mellem sprogene indbyrdes og mellem de situationer, de hver især anvendes i. Disse sproglige erfaringer med flere sprog udgør et godt pædagogisk grundlag for en videreudvikling af elevernes opmærksomhed på sprog i skolen.

Undervisningen omfatter sammenligninger af elevernes modersmål, dansk og evt. andre sprog, som eleverne har kendskab til. Herved gives eleverne mulighed for at udnytte og videreudvikle deres forståelse for, at man i forskellige sprog grundlæggende kan udtrykke det samme, men gør det på forskellige måder.

Faste udtryk vil i nogle tilfælde kunne oversættes, mens andre udtryk ikke findes parallelt på forskellige sprog. Det viser sig, hvis eleverne fx laver tegninger eller på anden måde associerer til ordene. Hvad kan man være "dum som" på dansk, belgisk, polsk? Er uglen lige klog på alle sprog?

Yderligere kan eleverne blive bevidste om, at brugen af sproget varierer efter formål, modtager og situation, og at ords betydning afhænger af den sammenhæng, de indgår i. I de senere forløb kan arbejdet fx vedrøre betydningen af kropssprog i mundtlige kommunikationssituationer og betydningen af præcision og variation i brugen af sprog. Endelig, at der er forskelle imellem skrift- og talesprog og imellem forskellige typer af tekster og de sproglige former, som karakteriserer dem.

Kultur- og samfundsforhold

Arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier til belysning af levevilkår, værdier og normer i målsprogets lande er et centralt element i modersmålsundervisningen. Elevernes situation i Danmark er udgangspunkt for udvælgelsen af temaer. Uanset hvilket emne eller tema læreren tager op i undervisningen, skal elevernes egen forhåndsviden inddrages. Det kan ske ved, at eleverne får lejlighed til at give udtryk for deres egne forestillinger, viden og følelser om emnet. Læreren får dermed mulighed for at bygge på denne forforståelse, men også for at få en fornemmelse af, hvor meget der er behov for at konkretisere og eksemplificere i undervisningen. Samtidig styrkes elevernes interesse og engagement.

Valg af emner og tekster

Modersmålsundervisningen har både betydning for den sproglige udvikling og for den fortsatte begrebsudvikling. I denne forbindelse er det af stor betydning, hvilke emner og temaer lærer og elever vælger at tage op i undervisningen. Både indhold og arbejdsform kan medvirke til et forøget udbytte af den øvrige faglige undervisning i skolen.

Eleverne skal præsenteres for et udvalg af teksttyper omfattende skønlitteratur og sagprosa, der viser en kulturel mangfoldighed, og som rummer sproglige udfordringer og kvaliteter. Det er vigtigt, at de valgte tekster svarer til de tekster, som jævnaldrende børn læser i hjemlandet, og at eleverne møder såvel nyere som ældre litteratur på modersmålet. Det kræver, at læreren har en stor viden om modersmålskulturen, og at denne viden hele tiden er opdateret, så læreren er i stand til at vælge relevante og aktuelle emner og materialer. Især, hvis læreren har opholdt sig længe i Danmark, er det nødvendigt bl.a. at ajourføre sin viden gennem læsning af, fx aviser og tidsskrifter på modersmålet, og ved, gerne sammen med eleverne, at følge med i, hvad de elektroniske medier bringer.

I samarbejde med eleverne vælges emner og tekster, der for elevernes vedkommende føles motiverende, og som samtidig giver en nuanceret opfattelse af det pågældende land eller den behandlede problemstilling. I begynderfasen vil hovedvægten ofte ligge på konkrete emner fra hverdagslivet, men hurtigt vil også andre områder kunne inddrages. Det gælder fx fortællinger eller eventyr fra oprindelseslandet og tegnefilm og tegneserier, som eleverne måske kender til. Uanset elevernes alder vil eventyr og myter rumme udfordringer. For de yngste elever har de en umiddelbar fascinationskraft, mens de for de ældre elever giver mulighed for på en mere bevidst og analytisk måde at få indsigt i den menneskelige psykes dybde og kompleksitet gennem forståelse af de symbolske udtryk, som netop disse genrer rummer. Gennem en sammenligning med danske eventyr og myter vil eleverne kunne opleve ligheder, fordi der er tale om de samme menneskelige fænomener, men også forskelle, fordi kulturerne beskriver disse grundvilkår på forskellige måder.

Undervisningsvejledning

De fleste emner kan behandles eller gentages forskellige steder i forløbene. Det er ikke så meget emnet, men de tekster, opgaver og arbejdsformer, man vælger, der er afgørende for placeringen. Generelt gælder det dog, at det er hensigtsmæssigt at gå fra det konkrete i begynderfasen til det mere abstrakte i de sidste forløb.

Man kan inddrage forskellige tekster fra lyd- og billedmedier, internettet og bøger om børns hverdag i modersmålslandet, og undersøge forskelle og ligheder mellem Danmark og det pågældende land. I 3. forløb kan emnet omfatte fritidsliv og ungdomskulturer, som det afspejler sig i musik og billedkunst, tøj og mode, litteratur og ungdomsblade.

Modersmåls læreren skal medvirke til, at eleverne bliver opmærksomme på børne- og ungdomslitteratur, der er skrevet på modersmålet. Rent praktisk kan det ske ved, at læreren har en samling frilæsningsbøger i klassen, som eleverne kan låne med hjem.

Traditioner og mærkedage

Hvert land har sine traditioner og mærkedage. I modersmålsundervisningen bør der både arbejdes med, hvad traditionen indebærer, og hvorfor traditionen har fået denne form. Nogle af traditionerne er velegnede som kreative aktiviteter, som eleverne selv kan udføre. Andre traditioner kan føre til en samtale om, hvorfor denne tradition er opstået.

Det er samtidig naturligt at inddrage og sammenligne med danske traditioner, fx Sankt Hans, og opdage, at de fejres på en anden måde eller måske slet ikke findes i oprindelseslandet. Ved juletid kan man inddrage forskellige af oprindelseslandets juletraditioner og sammenligne med de danske. I 1. forløb kan eleverne producere julekort, skrive små julehilsner og eventuelt bage kager fra hjemlandet. I de næste forløb kan eleverne arbejde med litterære tekster og for eksempel julesange fra oprindelseslandet.

Elevernes opfattelse af livet i oprindelseslandet

Eleverne møder med et forhåndskendskab om kultur- og samfundsforhold i modersmålslandet. De er nysgerrige, og dette skal gerne opmuntres og føre til, at de fortsat får lyst til at lære om landets levevis og generelle udvikling. Samtidigt skal der lægges op til en perspektivering af denne viden i forhold til deres egen hverdag i Danmark. Det er vigtigt, at eleverne oplever landenes mangfoldighed, – at et samfund består af mange etniske og socialt forskellige befolkningsgrupper, og at man fx ikke kan tale om en “typisk borger i hjemlandet” eller en “typisk hverdag” i hjemlandet. Undervisningen skal være med til at udvikle elevernes bevidsthed om, at ethvert land, også Danmark, ikke har én, men mange kulturer.

Afstanden fra hjemlandet kan være med til, at eleverne fastholder et romantisk, stereotyp billede af hjemlandet. Det er derfor vigtigt, at undervisningen altid er med til at nuancere denne opfattelse. Ligeledes må den medvirke til at udvikle elevernes tolerance og forståelse af, at levevis og levevilkår har mange fremtrædelsesformer og kan være helt for-

Undervisningsvejledning

skellige fra deres egen. De skal derfor lære at acceptere forskellighed og forholde sig nysgerrige og positive over for kulturel mangfoldighed.

Undervisningsmidler

Undervisningsmidler til modersmål kan være alle former for materialer, der udvikler elevernes aktive anvendelse af modersmålet. Nøgleord i forbindelse med valg af materiale er differentiering, fleksibilitet og autentisk sprog både i tekster og opgaver.

De materialer, som kan anskaffes på de forskellige sprog, er ofte produceret til en anden form for undervisning i lande, hvor sproget tales. Materialerne kan også være beregnet til en anden skolekultur end den danske og til anderledes læreplaner. Dette må der tages hensyn til ved brugen af materialerne.

En systematisk opbygget samling af undervisningsmidler giver gode muligheder for undervisningsdifferentiering. Forskellige materialer kan bl.a. udnyttes ved, at eleverne formidler viden og oplevelser til hinanden. For at vække og vedligeholde elevernes læselyst samt støtte dem i deres automatisering af læsefærdigheder er det en fordel, hvis der i undervisningslokalet er et godt udvalg af læsematerialer.

I undervisningen bør en varieret række af undervisningsmidler inddrages, fx

- materialer om sprog, herunder grammatikbøger, ordbøger, opslagsbøger samt adgang til relevante hjemmesider
- skønlitteratur, fortællinger, legender, myter og sagn og andre eksempler på modersmålets kultur, noveller, romaner og digte, bl.a. til arbejdet med æstetiske og etiske problemstillinger
- medier, fx film, radio- og tv-programmer, som indeholder autentisk og nutidig sprogbrug
- musik, billeder og fotos, som med eller uden ord kan formidle følelser og sproglige og kulturelle udtryk
- lærebogssystemer, læse- og opgavebøger, som systematisk behandler et givent emne
- faglitteratur, som lægger op til faglig fordybelse i en undervisning præget af aktiviteter og eksperimenter
- it, som dækker over tekstbehandling, multimedieprogrammer, informationssøgning og kommunikation via internettet
- multimedier, som er interaktive og giver eleven mulighed for selv at fremstille egne produkter.

Undervisningsvejledning

It, medier og gæstelærere

Eleverne skal blive opmærksomme på, at medierne har en vigtig rolle at spille for deres videre sprogtilegnelse. Hvis eleverne i hjemmet har musik cd'er, adgang til internettet og kan se tv fra oprindelseslandet, vil det være oplagt at udnytte denne mulighed, fx i relevante former for hjemmearbejde:

- find ord i reklamer
- se tv-nyheder en bestemt aften og tag notater om en bestemt begivenhed
- se tv-nyheder og noter begivenheder fra et bestemt område
- se en nærmere angiven udsendelse i morgen aften
- medbring en sang, du er glad for
- find baggrundsviden på internettet.

I undervisningen følges der herefter op på både det kulturelle indhold og det sproglige, bl.a. ved "læg-mærke-til" opgaver. Sådanne opgaver kan fx udformes som en række spørgsmål, som eleverne præsenteres for før og efter de ser/lytter/læser. Opgaverne kan for eksempel omfatte både lyd- og billedsiden på en video.

Mediestoffet indeholder et stort potentiale i modersmålsundervisningen. Det her-og-nu billede, der gives, indeholder en umiddelbar fascinationskraft, og formidlingen er som regel let tilgængelig.

De moderne medier anvender en bred vifte af genrer, der på forskellig vis formidler og reflekterer særlige kulturelle værdier og traditioner. Det gælder sæbeoperaer, gætteshow, talkshow og andre underholdende programmer, dokumentarudsendelser, tv-serier og ikke mindst nyhedsudsendelser. Men ud over det kulturelle aspekt findes også et sprogligt. Via forskellige medieprodukter formidles enten et moderne talesprog eller et historisk præget talt sprog, som man kan tage op i undervisningen.

Et andet karakteristisk træk ved medierne er, at de rummer mere end blot én specifik kultur. Inden for tv importeres programtyper, som oversættes inden for rammerne af en national eller etnisk kultur. Her afspejler medierne et kulturmøde, hvor det fremmede søges integreret i en bestående kultur. Pædagogisk kan dette give anledning til at diskutere kultur, kulturbegreber og internationalisering samt at fokusere på forskellige måder at integrere det fremmede på. Kulturaspektet kan således gøres til genstand for såvel en tilegnelsesproces som en kritisk refleksion i undervisningen.

Brugen af medier i undervisningen understøtter samtidig elevernes sprogtilegnelse, idet det levende billede støtter forståelsen.

Det er også oplagt at benytte de muligheder, der er for at inddrage personer i undervisningen, der taler modersmålet i form af forældre, udvekslingsstuderende, turister mv. Det kan styrke elevernes motivation og føre til mange personlige oplevelser, hvis der er mulighed for at kommunikere med en klasse i målsprogslandet, fx gennem samarbejdsprojekter eller almindelig korrespondance, fx via e-mail.

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder.

En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver.

Undervisning på modersmålshold kræver udstrakt grad af undervisningsdifferentiering. Det er vigtigt at få et grundigt kendskab til det enkelte barns forudsætninger og muligheder, som kan bruges til at planlægge, gennemføre og evaluere undervisningen ud fra.

Holdet i modersmålsundervisningen udgør et fællesskab. Eleverne kan lære sammen og lære af hinanden, således at de både tilegner sig kundskaber og færdigheder og lærer at arbejde sammen. Uanset graden af differentiering er der nogle fælles mål, som alle elever arbejder hen imod. En differentieret undervisning bygger således på samspillet mellem det fælles og det individuelle arbejde.

Afhængig af de fastlagte mål, elevernes varierede behov, undervisningsaktiviteten og materialerne kan undervisningen tilrettelægges med inspiration fra nedenstående spørgsmål:

- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde på holdet?*

Lærers og elevs oplæsning, fortællen og anden optræden, fælles samtale, fælles instruktion og gennemgang, ideudveksling, aftale om arbejdsopgaver, fælles oplevelse af tekster og andre udtryksformer.

- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?*

Elevens individuelle læsning og skrivning, ofte med særligt fokus på individuelle læringsmål.

- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til pararbejde?*

Ideudveksling, parskrivning, parlæsning, fælles forberedelse af paropgaver til evt. fremlæggelse, rollespil, meddigtning, tale- og lyttefærdigheder.

- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?*

Drama, rollespil, produktion af andre udtryksformer, fx enkle hørespil og videooptagelser.

- *Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?*

Lærer-elev samtaler om ideudvikling, læse- og skrivestrategier, anvendelse af hjælpemidler som computer og båndgengivelse, samtaler ud fra portfolio og logbog, individuel respons på opgaver og produkter.

Undervisningsvejledning

- *Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?*

Kontakter uden for skolen, samarbejde inden for faglige rammer, samtaler om normer, hvor man møder dem i litteratur og eget liv, rollespil.

- *Hvilke opgaver og arbejdsituationer bidrager til den enkelte elevs alsidige udvikling?*

Drama, tværfagligt arbejde, produktion af enkle andre udtryksformer, kommunikationslege, leg og eksperimenteren med sprog, respons på egne og andres produkter, søgning af oplysninger i og uden for skolen.

- *Hvordan kan eleverne som hold, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?*

Indflydelse på valg af emner, faglige angrebsvinkler, præsentation af stof, fremlæggelsesform og produkt, selvevaluering, vurderingsskemaer, logbog.

- *Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har svært ved at arbejde med undervisningsindholdet?*

Individuelt arbejdstempo og arbejdsformer, fagligt fleksible indholdsrammer, værkstedsundervisning, fastlæggelse af individuelle læringsmål med eleven, særlig støtte fra lærer eller andre elever.

- *Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har let ved at arbejde med undervisningsindholdet?*

Individuelt arbejdstempo og selvstændige arbejdsformer, fagligt fleksible indholdsrammer, værkstedsundervisning, projektarbejde, fastlæggelse af individuelle læringsmål med eleven.

- *Lærerens hjælp til grupper eller enkeltelever?*

Fastlæggelse af præcise læringsmål, som eleverne har medvirket til og kan følge, tydelige undervisningsmål, som eleverne har adgang til (opslagstavle, logbog m.m.), præcise faglige opgaver, gruppe- og holdarbejde med baggrund i elevernes udnyttelse af indbyrdes færdigheder.

- *Kammerathjælp?*

Opgaver, der lægger op til, at de kan løses af to elever, responsarbejde, parlæsning med evt. efterfølgende paropgave, opgaver, der trækker på enkeltelevers specielle erfaringer, færdigheder eller kundskaber.

- *Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?*

Fælles oplevelse ved fremlæggelser af elevarbejder, elevens valg af præsentationsform og produkt, produktorienterede arbejdsformer, udveksling af viden og ideer.

Det er hensigtsmæssigt at introducere det faglige indhold af et tema meget bredt for eleverne, så de får deres viden og nysgerrighed skærpet med henblik på at foretage kvalificerede valg med hensyn til deres egne arbejdsprocesser og udtryksformer.

Undervisningsvejledning

For at tilgodese elevernes forskellige faglige og personlige kompetence skal undervisningen have meget vide rammer. Et undervisningsforløb kan typisk deles op i følgende faser

- fælles introduktion med præsentation af forskellige vinkler på det pågældende projekt eller tema
- fælles idéudvikling og indkredsning af temaet
- individuel og/eller gruppevis målsætning
- individuel eller gruppevis fordybelse
- fælles fremlæggelse
- individuel og fælles evaluering.

Undervisningsdifferentiering indebærer ikke alene, at læreren kender elevernes forskellige forudsætninger og muligheder for at lære noget. Den forudsætter også et tæt samarbejde mellem læreren og den enkelte elev, hvor man sammen drøfter, hvordan hver enkelt elev bedst lærer noget, og hvor man opstiller læringsmål og planlægger undervisningsforløb for hver enkelt elev. Når disse drøftelser tillige omfatter en vurdering af den enkelte elevs udbytte også ud over det faglige, danner den interne evaluering grundlaget for undervisningsdifferentieringen. Yderligere indebærer princippet herom, at eleverne lærer at indstille sig på, at de har et medansvar for deres egen læring, og at de også har et medansvar for det fælles arbejde på holdet.

Praktisk musiske aktiviteter

Det praktisk musiske islæt er ikke blot et "frikvarter" i undervisningen. Det er en holdning til undervisning, som tilgodeser det hele, skabende menneske, involverer alle sanser og giver plads til individuelle tilegnelsesstrategier.

De kreative arbejds- og udtryksformer tilgodeser også undervisningsdifferentiering. Eleverne anvender i disse aktiviteter sproget på det niveau, som de personligt er nået til, og mange af aktiviteterne indeholder erfaringsgivende situationer og fælles oplevelser.

Der kan arbejdes med drama både i bunden og fri form i alle modersmålsundervisningens forløb. I 1. forløb kan der arbejdes med hånddukker eller med dramatiserede situationer, fx indkøb og situationer omkring et spisebord. Udklædning, masker, hånd- eller stangdukker giver nogle generte elever mere mod på at udtrykke sig. Eleverne kan selv digte episoder eller aftale dramatiseringer og opføre dem for holdet.

Der kan også arbejdes med mere bundne rollespil eller simulationer, hvor indholdet styres af en bestemt situation eller nogle bestemte roller eller holdninger. Eleverne kan arbejde med skuespil, hvor stykket øves individuelt og i grupper. Der kan arbejdes med henblik på et produkt, som kan vises for andre elever eller forældre. I løbet af denne proces kædes sprog og handling sammen, og arbejdet med mimik, gestik, og intonation indgår i en meningsfuld sammenhæng.

Undervisningsvejledning

Af andre praktisk musiske aktiviteter, som er velegnede i modersmålsundervisningen, kan nævnes kreativ skrivning og leg med medier.

De kreative skriftlige aktiviteter kan ofte med fordel anvendes som respons på et oplæg, fx nogle ord, en tekst, et billede, lydeffekter eller musik. I den kreative skriveproces indgår de samme faser som i anden procesorienteret skrivning, dvs. brainstorm, mindmap, udkast, redigering, færdigt produkt, evt. med respons mellem hver fase.

Eleverne kan lave en avis med nyheder eller et magasin bygget over et tema. I produktet medtænkes målgruppen, fx forældrene. Der kan skrives på computer og arbejdes med layout. En radioudsendelse kan fx indeholde simulerede debatter med forskellige interessegrupper, reklamespots og quiz. Video kan anvendes til optagelser af fx nyhedsudsendelser.

Evaluering

Udgangspunktet for den løbende interne evaluering er, at elevernes udbytte af undervisningen sættes i forhold til Fælles Mål.

Evalueringen skal danne grundlag for undervisningens videre planlægning og omfatter ud over en vurdering af den enkelte elevs faglige udbytte også udviklingen af de sociale kompetencer, fx samarbejdsevne, demokratisk indstilling og kritisk stillingtagen, som fremgår af folkeskolens overordnede formål.

Ethvert undervisningsforløb tager udgangspunkt i lærerens overvejelser over, hvilke kompetencer og potentialer holdet råder over. Ud fra disse overvejelser opstilles en række faglige og pædagogiske mål for det pågældende undervisningsforløb. Målene skal være styrende både for lærerens vejledning af eleverne og for den efterfølgende evaluering.

Lærerens evaluering omfatter vurdering af, om undervisningen har givet eleverne tilstrækkelig mulighed for

- fordybelse
- indflydelse
- sproglig udfordring
- oplevelse
- eftertanke
- udfoldelse af fantasi
- engagement.

Lærerens evaluering af den enkelte elevs udbytte omfatter

- elevens udbytte i forhold til den fælles målsætning
- elevens udbytte i forhold til egen målsætning
- personlig, social faglig og sproglig udvikling.

Undervisningsvejledning

Læreren evaluering sammen med holdet kan omfatte

- fælles overvejelser over elevernes udbytte i forhold til den fælles målsætning
- temaets aktualitet i forhold til holdet som helhed
- overvejelser over undervisningens forskellige faser, fx introduktionen – vakte den elevernes nysgerrighed?
- arbejds- og udtryksformer – var de tilstrækkeligt udfordrende?
- evalueringsmetoder – var de dækkende?

Elevernes individuelle evaluering af eget arbejde

- beskrivelse af forløbet
- fagligt udbytte, fx hvad har jeg lært?
- fremadrettet refleksion over arbejdet, fx hvad vil jeg gerne blive bedre til?
- socialt udbytte, fx er jeg blevet bedre til at fremlægge for holdet?
- samarbejdsrelationer og erfaringer.

Eksempler på evalueringsredskaber

Der findes mange forskellige evalueringsredskaber, der giver forskellige svar på elevernes læreprocesser og udviklingsmuligheder.

Bestemte, nøje definerede elementer af undervisningen kan vurderes ved hjælp af skalaer. Der kan fx anvendes en skala fra 1 til 5, "smilies", "kan – kan næsten – kan ikke endnu" skemaer eller cirkler eller vifter, der kan farvelægges af eleven, efterhånden som der gøres fremskridt. Elevernes konkrete og visuelle stillingtagen kan efterfølgende blive udgangspunktet for en fælles evalueringssamtale. Disse visuelle og let overskuelige vurderinger hjælper læreren til at få overblik. På denne baggrund kan læreren vælge fokus såvel i den individuelle som i den fælles evaluering.

Både lærere og elever kan have stort udbytte af at anvende en logbog som fast arbejdsredskab. Den kan lette arbejdet med at fastholde mål og aftaler, ligesom den kan give anledning til refleksioner. I logbogen noteres mål, planer, aftaler, beskrivelser af de enkelte undervisningsforløb og personlige kommentarer.

For eleverne kan logbogen således give et godt overblik over deres personlige læreproces og måske skærpe deres refleksion over egne læringsmuligheder. Elevens logbog kan give læreren et indblik i den pågældende elevs arbejds- og læreproces. Den kan synliggøre og præcisere konkrete aftaler mellem eleven og læreren, og den kan give plads til individuel, skriftlig respons på elevens arbejde.

For forældrene kan logbogen give en reel mulighed for at følge med i deres børns arbejde og udvikling i modersmålsundervisningen.

Undervisningsvejledning

Portfolio er en systematisk samling af elevens arbejder og anden form for dokumentation for elevens standpunkt på forskellige tidspunkter. Samlingen af produkter skal være alsidigt sammensat, fx af skriftligt arbejde, tegninger, billeder, plancher, optagelser på bånd eller video m.m. Udvælgelsen i portfolioen sker efter bestemte, vedtagne kriterier i forhold til opstillede mål. Samlingen er således elevens "udstillingsvindue", der tegner et billede af elevens udvikling.

Samarbejde mellem modersmåls lærere

Et godt fagligt miljø kan have stor betydning for modersmåls lærernes mulighed for at planlægge og drøfte deres praksis. Det kan fx være i et fagligt udvalg, der består af lærere fra flere skoler, der underviser i det samme modersmål. I det faglige udvalg vil der være mulighed for at udvikle det faglige og pædagogiske arbejde med modersmålsundervisningen. Et fagudvalg af modersmåls lærere, der underviser i det samme sprog, kan fx udarbejde forslag til anskaffelse af relevante undervisningsmaterialer fra ind- og udland, og de kan inspirere hinanden til at udvikle deres undervisningspraksis samt holde sig orienteret om faglitteratur, efteruddannelses tilbud og skrivelser fra centrale instanser.

Modersmåls lærere, der varetager undervisning af elever på tværs af kommuner og amter, kan have svært ved at indgå i et team eller i et udvalg. Men der er god mulighed for at oprette konferencer og lignende på internettet og ad den vej kommunikere med kolleger i både ind- og udland.

Endelig kan modersmåls lærere på tværs af sprog indgå i fællesskaber for gensidigt at inspirere hinanden, socialt og fagligt.

Uanset hvilke samarbejdsrelationer, der etableres, er det vigtigt fra starten at afstemme deltagernes forventninger i forhold til den organisatoriske ramme, mødefrekvens, mødeformer og indhold.

Årsplan

Årsplanen er et nyttigt redskab, der hjælper læreren til at få overblik og fastholde didaktiske overvejelser over undervisningens form og indhold samt progressionen i det pædagogiske og faglige arbejde.

Årsplanen kan synliggøre, fx

- faglige forløb med angivelse af, hvad der skal arbejdes med
- samarbejde med skolens øvrige fag
- tværfaglige forløb med angivelse af faglige metoder og overvejelser
- tidsplan for de mål, holdet skal arbejde med
- hvordan undervisningen skal tilrettelægges
- planlagte arrangementer.

Undervisningsvejledning

Undervisningsforløb, som er angivet i årsplanen, skal være åbne over for elevernes indflydelse, idet detailplanlægningen skal foregå i samarbejde med eleverne.

Skole-hjem samarbejde

Samarbejdet mellem modersmållæreren og forældrene har stor betydning for modersmålsundervisningen. På et forældremøde vil det være naturligt, at modersmållæreren gør rede for formål med og indhold i modersmålsundervisningen.

Derudover kan det anbefales, at forældre er vidende om

- at modersmålsundervisningen i Danmark er noget andet end undervisningen i modersmål i oprindelseslandet såvel i form som indhold
- årsplanen, arbejdsformer og materialer
- rettigheder og pligter i forældresamarbejdet
- praktiske informationer vedrørende undervisningen, fx mødepligt, vikardækning m.v.

Forældrene kan inddrages i modersmålsundervisningen, eksempelvis som gæstelærere, når der arbejdes med fx historiske, geografiske og kulturelle emner om oprindelseslandet og om livet i Danmark.

I Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie er udkommet følgende Fælles Mål Faghæfter:

- Nr. 9 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 1 : Dansk (UVM 5-431)
- Nr. 10 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 12 : Matematik (UVM 5-432)
- Nr. 11 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 24 : Elevernes alsidige personlige udvikling
- Nr. 12 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 25 : Børnehaveklassen (UVM 5-433)
- Nr. 1 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 2 : Engelsk (UVM 5-438)
- Nr. 2 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 3 : Kristendomskundskab (UVM 5-439)
- Nr. 3 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 4 : Historie (UVM 5-440)
- Nr. 4 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 5 : Samfundsfag (UVM 5-441)
- Nr. 5 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 6 : Idræt (UVM 5-442)
- Nr. 6 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 7 : Musik (UVM 5-443)
- Nr. 7 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 8 : Billedkunst (UVM 5-444)
- Nr. 8 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 9 : Håndarbejde (UVM 5-445)
- Nr. 9 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 10 : Sløjd (UVM 5-446)
- Nr. 10 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 11 : Hjemkundskab (UVM 5-447)
- Nr. 11 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 13 : Natur/teknik (UVM 5-448)
- Nr. 12 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 15 : Biologi (UVM 5-449)
- Nr. 13 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 16 : Fysik/kemi (UVM 5-450)
- Nr. 14 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 17 : Tysk (UVM 5-451)
- Nr. 15 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 18 : Fransk (UVM 5-452)
- Nr. 22 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 14 : Geografi (UVM 5-459)
- Nr. 4 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 19 : Dansk som andetsprog (UVM 5-464)
- Nr. 5 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 20 : Færdselslære (UVM 5-465)
- Nr. 6 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 21 : Sundheds- og seksualoplysning og familiekundskab (UVM 5-466)
- Nr. 7 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 22 : Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering (UVM 5-467)
- Nr. 8 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 23 : Modersmålsundervisning (UVM 5-468)

Ovenstående Fælles Mål Faghæfter kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Fælles Mål for samtlige folkeskolens fag kan findes på webstedet: www.faellesmaal.uvm.dk

På UVM's websted - på adressen: www.uvm.dk/katindek.htm – findes en oversigt over samtlige hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003. En del af disse kan stadig bestilles.